

Alain Durel

365 DE ZILE
CU PĂRINȚII
PUSTIEI

Căile luminii

Texte alese

Traducere din limba franceză
de Mihaela Adina Eros

Introducere

Ca fost student al Institutului „Saint Serge”, am avut imensa onoare de a-l cunoaște pe Olivier Clément, care a fost pentru mine deopotrivă un dascăl și un prieten, a cărui „naștere de sus” i-a șocat pe toți cei care i-au admirat opera și personalitatea. Cartea de față este dedicată acestei mari personalități a culturii și a dialogului dintre Răsărit și Apus.

Am făcut prima mea călătorie la Muntele Athos chiar când s-a prăbușit Zidul Berlinului. Pe acest Sfânt Munte am fost inițiat în arta artelor, în rugăciunea lui Iisus. Timp de un an, la Mănăstirea Stavronikita – acoperită de sublimele fresce ale lui Teofan Cretanul – dar și în schiturile „pustiei”, am avut prilejul de a trăi în apropierea unor călugări cu viață sfântă, de la care am învățat ce înseamnă paza inimii și nebunia în Hristos. Egumenului acestei mănăstiri, părintelui Vasile Gondikakis, îi datorez faptul de a fi descoperit un mare număr de autori

care îmi vor servi drept călăuze în aventura lăuntrică pe care v-o propun.

Aceasta este de fapt o antologie de apoftegme ale Părinților din pustia Egiptului, Palestinei (Gazei), Siriei (care include Irakul actual) și Bizanțului (de la Sinai la Muntele Athos), ordonate în jurul unei teme: „rugăciune și lumină”. Fragmentele adunate de mine au deci scopul de a servi drept călăuză pe căile rugăciunii curate, dar și de a descrie experiența mistică sub aspectul luminii. De aici și subtitlul, *Căile luminii* – radiere a energiilor divine necreate și îndumnezeitoare ce izvorăsc din trupul Celui Înviat, cu care omul cu viață contemplativă se unește prin intermediul rugăciunii și al Sfințelor Taine.

Mă voi mulțumi să amintesc aici pe scurt trăsăturile comune ale spiritualității Răsăritului creștin: importanța acordată luării-aminte, liniștirii, discernământului, metodelor și practicilor de disciplinare a trupului – cum sunt metaniile mari, postul, privegherile, psalmodierea, controlul respirației și recomandarea anumitor poziții ale corpului – dar și prezența tainică a Împărăției Cerurilor în inimă și manifestarea sa luminoasă – „fotofanică” – în unirea omului cu Dumnezeu. O altă trăsătură a acestei spiritualități este o anumită neîncredere față de

orice formă de exuberanță, de manifestare „supra-naturală”, de viziune sau de isterie pseudoharismatică. În acest context, vom înțelege că manifestarea luminii face obiectul unui discernământ aparte. Cuvântul-cheie al acestei spiritualități este de fapt *trezvia*, iar scopul său, pe care l-a exprimat atât de bine Olivier Clément, este acela „de a desprinde conștiința de identificările sale iluzorii” pentru a se uni în duh cu Dumnezeu.

Fără a intra într-o dezbatere care ar necesita un laborios studiu comparativ, științific, s-ar părea totuși că, în multe privințe, spiritualitatea Răsăritului creștin se aseamănă, nu în conținut – care rămâne personalist –, ci în formă, sau mai degrabă în *lipsa formei*, cu budismul zen. De fapt, accentul pus pe respingerea gândurilor, controlul respirației, concentrarea asupra trupului, „pacea” minții, liniștirea lăuntrică (*isihia*), pe scurt, această trezvie a minții amintește întru câtva de starea de luare-aminte și limpezime a cugetului din budismul zen. „Pe Dumnezeu îl văd cei care nu văd nimic în rugăciunea lor” spune un părinte din Filocalie. Apofatismul radical al Asiei ar putea găsi în acest sens în spiritualitatea ortodoxă – așa cum a remarcat părintele Henri Le Saux – un fecund punct de întâlnire.

Trebuie amintit însă imediat și tot ceea ce are autentic biblic această spiritualitate, mai ales înrădăcinarea sa în Sfânta Scriptură și în special invocarea cvasisacramentală a Numelui lui Dumnezeu. Dacă liniștea este limba veacului ce va să vină, ea este înaintea de toate expresia primă și ultimă în același timp a Cuvântului din prologul Evangheliei Sfântului Apostol Ioan, Cuvânt devenit Trup în persoana lui Iisus Hristos. Și dacă liniștea *isihiei* reprezintă elocvența supremă, aceasta se întâmplă pentru că ea este „Zicerea” creatoare a Dumnezeului personal treimic mărturisit de Biserică.

Mă voi limita prin urmare la marii Părinți ai Răsăritului, omițându-i intenționat pe marii dascăli ai Bisericii de expresie greacă – precum Grigorie de Nyssa, Sfântul Vasile cel Mare sau Dionisie Areopagitul, pentru a nu-i aminti decât pe aceștia – a căror gândire reprezintă totuși armătura teologică și antropologică a experienței spirituale a călugărilor Răsăritului. Pentru aprofundarea acestor chestiuni, îl invit pe cititor să studieze operele lui Olivier Clément.

365 de zile cu misticii Răsăritului creștin

Așa cum am precizat în introducere, această antologie reunește texte care-și au originea în pustia Egiptului (Sketis), Palestina (Gaza), Siria preislamică și Bizanț (din Sinai la Muntele Athos și până în Sfânta Rusie). Dacă ne limităm la tema care a determinat alegerea citatelor – rugăciune și lumină – aceste patru surse nu sunt reprezentate în mod egal. Din acest motiv, vom vedea că predomină cuvintele Părinților sirieni și bizantini.

Totuși, Părinții Egiptului și ai Palestinei reprezintă un permanent punct de referință pentru aceștia din urmă, și era cu neputință să nu includem în acest manual de rugăciune „fotofanică” un număr însemnat de apoftegme și maxime ale Părinților din Sketis și Gaza. Egiptul și Palestina au pus, ca să zicem așa, temelii care rămân mereu actuale.

Egiptul și Gaza oferă condițiile practice – a se înțelege „etice” – *sine qua non* pentru apariția rugăciunii curate. Monahismul primitiv își găsește aici cele mai frumoase întruchipări: Sfântul Antonie cel Mare sau Sfântul Dorotei de Gaza, pentru a nu-i aminti decât pe aceștia. Secole mai târziu, Isaac Sirul și Grigorie Palama se vor declara urmași ai lor.

Aceste 365 de zile cu misticii Răsăritului creștin reprezintă o ascensiune progresivă spre lumina de pe Muntele Tabor: Egiptul ne va învăța smerenia, Palestina – discernământul, Siria – iubirea nebună, iar Bizanțul – vederea luminii necreate.

Nota redacției: Am consultat, ori de câte ori s-a putut, traducerea românești consacrate ale lucrărilor aparținând părinților și scriitorilor bisericești menționați în această culegere, în special cele douăsprezece volume care alcătuiesc *Filocalia sau Culegere din scrierile Sfinților Părinți care arată cum se poate omul curăți, lumina și desăvârși*, în traducerea vrednicului de pomenire părinte Dumitru Stăniloae, de care ne-am folosit în mare măsură pentru frumusețea, profunzimea și expresivitatea exprimării. De asemenea, bibliografia de la sfârșitul cărții cuprinde și traducerea apărută în limba română, acolo unde am reușit să le identificăm.

EGIPT

1. Ava Lot a venit să-l vadă pe ava Iosif și i-a zis:
– Ava, după puterea mea fac puțină pravilă, postesc puțin, mă rog, meditez, mă reculeg și, pe cât îmi e cu putință, încerc să-mi păstrez gândurile curate. Ce-ar mai trebui să fac? Ava Iosif se ridică și își înalță mâinile spre cer. Degetele i se făcură ca zece făclii. Atunci i-a spus avei Lot: – Dacă vrei, fă-te tot ca focul.

Ava Iosif

2. Călugărul care șade în chilia sa trebuie să-și adune mintea înlăuntru.

Sfântul Macarie

3. Teofil, arhiepiscopul Alexandriei, a venit într-o zi la Sketis. Frații care erau adunați acolo

I-au rugat pe avă Pamvo să-i spună episcopului câteva cuvinte ziditoare. Dar el a răspuns: – Dacă tăcerea mea nu-l zidește, nici vorbele mele nu-l vor zidi.

Ava Pamvo

4. Trebuie să ne aducem aminte de Dumnezeu mai des decât respirăm.

Evagrie Ponticul

5. Era un bătrân care avea un ucenic. Într-o zi, crezându-l netrebnic, l-a alungat cu tot cu mantia sa. Fratele a rămas șezând afară toată noaptea. De dimineață, deschizând ușa, bătrânul l-a găsit tot așa. I-a făcut metanie și i-a spus: – O, părinte, smerenia și răbdarea ta au biruit puțină mea prețuire față de tine. Hai înăuntru și, de acum, tu vei fi bătrânul și părintele, iar eu, tânărul și ucenicul.

Anonim

6. Rugăciunea este o stare nepătimașă, care, prin dragoste desăvârșită, răpește spre culmile duhovnicești mintea îndrăgostită de înțelepciune.

Evagrie Ponticul

7. Pe cât îi este cu putință, călugărul trebuie să-i mărturisească părintelui său duhovnicesc numărul pașilor pe care-i face și numărul picăturilor de apă pe care le bea în chilia sa, pentru a ști dacă e în adevăr.

Ava Antonie

8. Cel care-L iubește pe Dumnezeu stă de vorbă cu El neîncetat ca și cu un Tată, alungând orice gând pătimaș.

Evagrie Ponticul

9. Într-o zi, cineva l-a întrebat pe avă Paisie: – Ce să-i fac sufletului meu, pentru că e nesimțitor și nu se teme de Dumnezeu? Avă Paisie i-a răspuns: – Lipește-te de un om care se teme de Dumnezeu și, trăind în preajma lui, te vei deprinde să te temi și tu de Dumnezeu.

Ava Pimen

10. Dacă vrei să te rogi cum trebuie, nu întrista niciun suflet, altminteri alergi în zadar.

Evagrie Ponticul